

Göç Olgusunun Eğitime Yansımaları

Gülbaşak Diktaş Yerli¹

DOI 10.5281/zenodo.8284059

Özet

Göç, birey, grup veya toplulukların yaşamlarını sürdürdükleri yerlerden ayrılarak başka yerlere, bireysel ve sosyal yaşantılarında derin değişiklikler yaratacak şekilde kısa veya uzun süreli, istekli veya zorunlu gitmeleri olarak açıklanmaktadır. Göç, toplumsal, sosyal, siyasal, ekonomik gibi farklı etmenleri içinde barındırmaktadır. Öte yandan eğitim, toplumun sürekliliğini sağlamak için bireysel, sosyal iyilik halini temin etmeyi hedeflemektedir. Eğitim, bireylerin yaşamında önemli yere sahiptir ve toplumun bütününe yönelik yapılan faaliyet ve politikaların temelinde yer almaktadır. Eğitim sisteminde karşılaşılan problemlerin toplumdan topluma değişiklik göstermesinin yanında ortak ve temel problem, eğitime ulaşamayan kişi sayısının fazla olmasıdır. Göç olgusu da eğitime ulaşamayan dezavantajlı kesimlerin önemli bir kısmına kaynaklık etmektedir. Bu durumda göçten dolayı dezavantajlı konumda olan çocukların, eğitime erişiminin sağlanması, önce birey, sonra toplumun bütünlüğü ve varlığı için oldukça değerlidir. Toplumların üzerinde çok yönlü etkileri bulunan göç olgusunun, toplumsal var oluş açısından önemli olan eğitime ulaşmada, olumsuzluklara yol açan nedenler arasında olması, göç olgusu perspektifinde eğitimi tartışmayı önemli kılmaktadır. Bu çalışmanın amacı göç edenlerin eğitiminin üzerindeki yansımalarını değerlendirmektir. Göçün yönü, zamanı, boyutu ve niteliği belli olmadığından, toplumların, çok yönlü eğitim politikalarıyla, göç kaynaklı problemlere müdahale edebilmeleri ve göç sürecinin etkin yönetimine hazır bulunuşlukları sağlanmalıdır. Bu yaklaşımla gelecekte karşılaşılabilecek toplumsal, ekonomik ve siyasal sorunların önüne geçilmesi mümkün olacaktır.

Anahtar Kelimeler: göç, eğitim, göç-egitim ilişkisi

Reflections of Migration on Education

Abstract

Migration is defined as the voluntary or compulsory departure of individuals, groups or communities from the places where they live, to other places, for a short or long term, in a way that creates profound changes in their individual and social lives. Migration includes different social, political and economic factors. Education, on the other hand, aims to ensure individual and social well-being in order to ensure the continuity of the society. Education has an important place in the lives of individuals and is at the basis of the activities and policies made for the whole society. In addition to the fact that the problems encountered in the education system vary from society to society, the common and basic problem is the high number of people who cannot reach education. The phenomenon of migration is also a source of a significant portion of the disadvantaged segments who cannot access education. In this case, ensuring that children who are disadvantaged by immigration have access to education is very valuable first for the individual and then for the integrity and existence of the society. The fact that the phenomenon of migration, which has multi-faceted effects on societies, is among the reasons that lead to negativities in reaching education, which is important for social existence, makes it important to discuss education in the perspective of migration phenomenon. The aim of this study is to evaluate the reflections of migration movements on the education system. Providing access to education for children who are disadvantaged by migration is necessary for the integrity and existence of the individual and then the society. Since the direction, time, size and quality of migration is not clear, societies should be able to intervene in migration-related problems and be prepared for effective management of the migration process with multi-dimensional education policies. With this approach, it will be possible to prevent future social, economic and political problems.

Keywords: migration, education, migration - education relation

¹ Dr., Sakarya Üniversitesi, gbasakdiktas@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1170-8907

Giriş

Göç, güvenlik sorunları, doğal afetler, savaşlar, siyasal olaylar ve çok çeşitli ekonomik, sosyal nedenlerle, insanların yaşadıkları yerleri değiştirmesi şeklinde açıklanabilir. IOM (Uluslararası Göç Örgütü) göçü, uluslararası veya ülke içinde, biçimi fark etmeksizin nüfus hareketleri olarak tanımlamaktadır (Uluslararası Göç Örgütü, 2009). Genel anlamda yer değiştirme olarak tanımlanan göç, ne zaman, nereye, neden, kim tarafından olduğu ve niceliğinin, niteliğinin boyutu açısından farklılaşmaktadır (Karagöz, 2007). Göç, farklı toplumsal, sosyal, siyasal, ekonomik etmeni içinde barındırmakta, göçe dair yapılan tanımlar da bu doğrultuda farklılaşmakta ve göçün çok boyutlu değerlendirilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Göç olgusunun bu çok boyutlu yapısı göçü gerçekleştiren insanların da göçmen, mülteci ve sığınmacı şeklinde farklı tanımlamalarla nitelenmesine neden olmaktadır. Göçmen, tamamıyla kendi isteği doğrultusunda daha iyi bir yaşam için yaşadığı yeri değiştiren kişi olarak tanımlanmaktadır (Uluslararası Göç Örgütü, 2009). Mülteci tanımında ise göç etme nedeni ve yasal statü ile ilişkili olduğu görülmektedir. Kişinin mensubu olduğu din, ırk ve etnisite farklılıklarından dolayı kendi ülkesinde baskı altında olması sebebiyle ayrılması ve dönmek istememesi durumunda, mülteci tanımlaması ortaya çıkmaktadır (BMMYK, 1951). Kişinin mülteci statüsünde olabilmesi için bir insan hakkı olan iltica eylemini gerçekleştirmesi gerekmektedir (Kalaycı, 2014). Sığınmacı ise mültecilik hakkına sahip olmak için incelemesi devam eden, geçici koruma altında olan kişi olarak tanımlanır (Kalaycı, 2014). Bu üç kavramın gündelik yaşam içerisinde sıklıkla karıştırıldığı ve birbirlerinin yerlerine kullanıldığı görülmektedir. Karşılaşılan bu karışıklıklar sığınmacı ve mültecilere yönelik gerçekleştirilmesi gereken müdahalelerin aksamasına veya azalmasına yol açabilmektedir (Telsaç ve Telsaç, 2022a).

Çevresel, siyasal, ekonomik, sosyal çok boyutlu nedenler sonucu gerçekleşen göçün, meydana getirdiği etkiler de toplumun her kesimine yansımakta, toplumsal yapılarda önemli değişimlere neden olmaktadır. Ayrıca göçün nedenleri gerçekleşen ülkelere, bölgelere has olabileceği gibi benzerlikte gösterebilmektedir (Yılmaz ve Telsaç, 2022a). Farklı sebeplerle ülke içine veya dışına yönelik gerçekleşen göç, zorunlu veya isteğe bağlı, kitlesel veya bireysel biçimde meydana gelebilmektedir (Tekeli, 1998; Hünee, 2006).

Toplumların varlığını ve geleceğini etkileyen, kalkınmasını sağlayan temel unsurların başında gelen eğitimin başat gerekliliği insan kaynağıdır. Toplumsal kalkınma bağlamında değerlendirilecek tüm koşullar insan kaynağıyla karşılanmaktadır. İnsan kaynağının niteliği ise ülkede var olan eğitimin niteliğiyle doğru orantılıdır. Bu doğrultuda eğitimin niteliğini arttırmaya yönelik gerçekleştirilecek her adım, eğitimin gerekliliğinin farkında olan bilinçli insan kaynağıyla mümkün olabilmektedir. Sürekli değişimin, gelişmenin kaçınılmaz olduğu yaşanan dönemde, insan davranışlarındaki değişimleri aynı doğrultuda sağlayıp, geliştirebilmek ancak sağduyulu, araştıran ve sorgulayan bireylerin eğitimiyle mümkündür (Anıl, 2009).

Eğitim bir ülkenin ekonomik kalkınmasıyla birlikte tüm alanlarda uluslararası mecrada var olma ve rekabet etme potansiyelini sağlayan önemli etkidir. Dünya genelinde konuya ilişkin literatüre yansıyan da eğitim, insan kaynağını geliştirmede ve bu doğrultuda da toplumun gelişmesi, büyümesi için en temel unsur olarak kabul edilmektedir (Hicks, 1994). Dünyada eğitime yönelik çalışmalara ağırlık verilen ülkelerde çok yönlü kalkınmanın yüksek olduğu, gerekli önemi vermeyen ülkelerin ise her alanda kalkınma seviyelerinin düşük olduğu görülmektedir (Hoşgörür ve Gezgin, 2005). Eğitim toplumun sürekliliğinin sağlanması açısından bireysel, toplumsal iyilik halinin gerçekleştirilmesini sağlamaktadır (Cohen, 2008; McMahan, 2006).

Ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasal kalkınmaları ve bu kalkınmanın sürdürülebilirliğinin gerçekleştirilmesi için eğitim sorunlarının tespit edilmesi ve ihtiyaç duyulan yatırımın yapılması gerekmektedir. Eğitim sisteminde karşılaşılan problemlerin toplumdan topluma değişiklik göstermesinin yanında, ortak ve temel problemin, eğitime ulaşamayan kişi sayısının fazla olmasıdır ve bu durum da dünya genelinde gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerde daha fazla görülmektedir (UNİCEF, 2012; UNESCO, 2013).

Göç olgusu da eğitime ulaşamayan dezavantajlı kesimlerin önemli bir kısmına kaynaklık etmektedir. Göçle birlikte eğitimin devamlılığı sağlanamadığı gibi tamamen eğitimden uzak kalınması da olasıdır. Göç edenlerin göç ettikleri yere ulaşmaları sürecinde ve sonrasında eğitime erişimin zor olması veya bulunamaması göç edilen toplum için olduğu kadar göç edenler içinde önemli sorunlara zemin hazırlamaktadır. Eğitime ulaşamama veya etkili bir eğitim sürecine dahil olamama, göç olgusunun temelinde var olan uyum sorunu gibi bireysel sorunların büyüyerek toplumsal tehditlere dönüşmesine neden olmaktadır (EASO Sığınma Raporu 2021). Göçle gelinen toplumda eğitime erişimin en önemli belirleyicileri ise göçmen kişilerin sahip oldukları ekonomik güç ve kalifiye niteliklere sahip olup olmamalarıdır ve bu durum göçmen aile çocuklarının eğitim şeklini belirlemektedir (Papademetriou, 2005).

Uluslararası çalışmalarda göç olgusu dünyanın ortak problemi olarak değerlendirilmekte ve gerçekleştirilen uluslararası anlaşmalarla göçmen, mülteci, sığınmacı sorunsalı çözümlenmeye çalışılmaktadır (Barkın, 2014). Bu süreçte atılan adımların ülkeler özelinde etkisi tartışma konusudur. Dünyada göçe kaynaklık eden kriz bölgeleri mevcudiyetini korurken yeni bölgelerde sürekli eklenmektedir (Kartal ve Başçı, 2014). Toplumlar üzerinde çok yönlü etkileri olan göç olgusunun toplumsal var oluş açısından da etkili olan eğitime ulaşmada olumsuz yansımalarının var olması göç olgusu perspektifinde eğitimi tartışmayı önemli kılmaktadır. Bu çalışmanın amacı da göç hareketlerinin eğitim süreci üzerindeki yansımalarını değerlendirmektir. Bu doğrultuda bu çalışmada, göç olgusu ardından göç olgusunun eğitime yansımaları irdelenmektedir.

Göç Olgusu

Göç, birey, grup veya toplulukların yaşamlarını sürdürdükleri yerlerden ayrılarak başka yerlere bireysel ve sosyal yaşantılarında derin değişiklikler yaratacak şekilde kısa veya uzun süreli gitmeleri olarak açıklanmaktadır (İçduygu ve Ünal, 1998). Bu yer değiştirme hareketliliği aynı ülke sınırları içinde gerçekleşirse iç göç, farklı ülkeye yönelirse dış göç olarak tanımlanmaktadır (Gönüllü, 1996; İçduygu ve Ünal, 1998). İnsanlar daha nitelikli yaşam şartları, iş imkanları, ekonomik imkanlar, güvenlik, süreklilik ve farklı toplumsal olanaklara ulaşabilme amacıyla istekli olarak yer değiştirebilirlerken, bunun aksi olarak insanları kendi isteklerinden bağımsız, farklı güçlerin zorlaması sonucu yer değiştirebilmektedir (Gönüllü, 1996). Göç olgusuna yönelik yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere göç, küçük ölçekli bir hareketlilik olmaktan ziyade çok boyutlu, toplumları etkileyen nüfus hareketleri olarak görülmektedir.

Bu tanımların odağında göçün isteğe bağlı yapıya yapılmadığı vardır. Göç olgusu tüm toplumsal yapılarındaki sorunlardan kaynaklandığı gibi kaynak ülkedeki ve hedef ülkedeki toplumsal yapılarda da süreç iyi yönetilmezse, olumsuz etkilere neden olmaktadır. Farklı boyutları kapsayan yapısıyla göç olgusu üzerinde çalışmakta ve birçok disiplin tarafından dikkate alınmaktadır (Civan ve Gökalp, 2011).

Göçlerin toplumsal yapıda ilk yansıması kaynak ülkede nüfusun azalmasıyken, göçe hedef ülkede nüfusun artması şeklindedir. Nüfusun yapısındaki değişimler niceliksel olduğu kadar niteliksel olarak kendini göstermektedir. Eğitimli kalifiye insan kaynağının göçü, göç veren ülke için olumsuz bir durum iken, göç alan ülke için olumlu olarak değerlendirilebilmektedir.

Çeşitleri açısından göç olgusu irdelendiğinde öncelikli olarak iç ve dış göç ayrımının yapıldığı görülmektedir. Yerleşim yerleri bağlamında değerlendirildiğinde göçler, kır-kent biçiminde açıklanmakta, kentten kente, kırdan kıra, kırdan kente, kentten kıra şeklinde tanımlanmaktadır (Gönüllü, 1996). Neden açısından değerlendirildiğindeyse göçün, ekonomik, sosyal, siyasal olarak çok boyutlu olduğu kabul edilmektedir (Fichter, 1994; Bağlı, 2005). Sonuçları açısından göç olgusu ise iktisadi, coğrafi, toplumsal, kültürel ve siyasal bağlamda değerlendirilmektedir (Özer, 2004).

Göçün açıklanmasında çekici etkenler ve itici etkenler kavramsallaştırılmasıyla karşılaşılmaktadır. Kent ve kır özelinde değerlendirilen bu etkenlerde, kır ve kent arasında ekonomik, sosyal ve kültürel farklılıklar, kentteki olanakların fazlalığı kentin çekici özelliklerini gösterirken, kırsal yaşamın zorlukları bireyleri kente iten nitelikler olarak değerlendirilmektedir (Apan, 2006). Bu değerlendirme gelişmiş ve az gelişmiş bölgeler veya ülkelere yönelen göçler için de geçerli olmaktadır.

Merkez-çevre ve modernizasyon-gelişme kuramları, göç olgusunu ekonomik sebeplere bağlayarak açıklamaktadır. Merkez çevre kuramına göre ekonomiler arasındaki dengesizlik ve eşitsizlik, gelişmiş ülkeler tarafından gelişmemiş ülkelere yönelik gerçekleştirilen istismarı odağına almaktadır (Gönüllü, 1996). Modernizasyon – gelişme yaklaşımı ise iş bulmak için gerçekleştirilen göçü, gelişimin temini için doğal olarak kabul etmekte, modernleşme, kentleşmeyle birlikte kırsal faaliyetlerden kopan iş gücünün kentteki sanayi sektörüne geçmesi şeklinde açıklanmaktadır (Gönüllü, 1996). Göç olgusunu açıklamak için kullanılan çeken ve iten etmenler kavramsallaştırması bu yaklaşımlarda etkin olarak ele alınmaktadır. Dış göçte ayrılan ülkedeki itici etmenleri göç edilen ülkenin çekici etmenlerinden çok daha önemlidir (Gençler ve Çolak, 2002). Toplumsal yapıyı, ekonomik, siyasal, kültürel ve sosyal boyutlarıyla etkileyen, yer değiştirme hareketleri olarak kabul edilen göç, toplumun tüm yapısıyla bağlantılı bir olgudur (Yalçın, 2004). Toplumsal sebeplerle gerçekleşen göç, sosyal hayatın bütününe yansımakta ve kompleks hareketleri kapsamaktadır (Castles ve Miller, 2008).

Göç edenleri ve göç edilen yerdekileri etkileyen göçün çok boyutlu sonuçlarının ciddi ölçüde yansıdığı çocuklar aynı zamanda dezavantajlı gurup olarak da kabul edilmektedir. Barınma, istihdam, güvenlik, sağlık, eğitim gibi sorunlarla karşılaşmamak ve bu sorunlardan çocukların etkilenmemesi oldukça güçtür. Göç süreci göç edene ve göç edilen yerdekilere bir şeyler katabildiği gibi sahip olunan bazı şeylerin de azalmasına veya yok olmasına neden olmaktadır. Göçle yer değiştiren bireyler geldikleri yerin imkanlarından yararlanırken sosyal, psikolojik, ekonomik olumsuzluklarla karşılaşabilmekte ve bu doğrultuda uyum sorunları yaşamaları kaçınılmaz olmaktadır. Gelenler ve gelinen yerde yaşayanlar içinde sağlıklı toplumsal yaşamın temini, göç edenlerin özellikle adaptasyonlarının sağlanmasıyla mümkündür ve bu ancak eğitimle gerçekleştirilebilmektedir. Özellikle göçle gelen çocuklar açısından eğitime ulaşılabilirliğin sağlanması sağlıklı iletişim ve uyumun temelidir.

Göç Olgusunun Eğitime Yansımaları

Göç, göçü gerçekleştirenlerin bütününe etkilemekte ancak yetişkinlerden çok pasif göçmen şeklinde nitelenen çocuklar üzerinde daha sarsıcı etkiye sahip olmaktadır (Giani, 2006). Göçmenlerin eğitim seviyeleri ve göçün gerçekleştiği yerde yaşayanların eğitim seviyeleri arasındaki farklılıklar iki gurubu da etkilemektedir. İlk etapta ortaya çıkan etkilerin başında ekonomi gelmektedir. Göç eden bireylerin eğitim seviyeleri ve niteliği, göç edilen yerlerde, iş gücüne katılma durumunu belirlemektedir (Papademetriou, 2005). Göçmen ailelerin yaşadıkları ekonomik ve siyasi sorunlar eğitim sorunlarının ikinci plana itilmesine neden olmakta, kimi aileler çocuklarının eğitime katılması yerine çalışmasını tercih etmektedir

(Bornstein ve Bradley, 2014). Diğer yandan yaşanan ekonomik sorunlar göçmen çocukların okul yaşamlarına, giyimlerine, beslenmelerine yansımakta ve sınıf farklarının oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum, uyum sorunlarına ve eğitime karşı motivasyon eksikliklerine zemin hazırlamaktadır. Eğitim seviyesi düşük, yetersiz olan göçmenler, istihdamla ilgili sorun yaşamakta, ekonomik yoksunluklarla karşılaşmakta, daha fazla kazanabilmek içinde gereksinim duyduğu eğitimi ertelemekte veya hiç almamakta, bu durum sonucunda ise bireyler ekonomik, sosyal ve psikolojik memnuniyetsizlik içine düşmektedir (Docquier ve Rapoport, 2004).

Bununla birlikte, dış göçün eğitim üzerine etkisini irdeleyen iktisat yaklaşımları, göçmenleri insan kaynağı olarak değerlendirmekte, göçmenin eğitiminin, göçün gerçekleştiği ülkenin ekonomisine ve göçmenin bireysel gelirene yansımaları tartışmaktadır (Massey ve Espinosa, 1997). Göçmenin eğitimle edindiği bilgiler, gelirini yükseltmekte, geldiği ülkeye adaptasyonunu hızlandırmaktadır (Stark ve Bloom, 1985). Göçmenin eğitime katılımını kısa vadede maliyet kısıtlaması şeklinde değerlendiren bu ekonomi yaklaşımları, çocukların edineceği eğitimi uzun vadede yatırım olarak değerlendirmektedir.

Eğitim, göç çalışmalarında çekme ve itme yaklaşımları odağında değerlendirildiğinde, göç eden çocuğun eğitim sürecine dahil edilip edilmemesiyle ilgili farklı değişkenlerin mevcudiyetine dikkat çekilmektedir (Giani, 2006). Göç edilen yerde, eğitim sürecine katılmayarak, iş gücünden yararlanılarak, aile gelirene katkı sağlamak şeklinde ekonomik kaygı sonrası gerçekleşen eğitimden kopma eğilimi yaygınlık göstermektedir (Ahsan, 1997). Yapılan çalışmalarda az gelişmiş ülkelere yönelik gerçekleşen göçlerde, eğitime ulaşmada eşitsizlikle karşılaşıldığı anlaşılmaktadır (Docquier ve Rapoport, 2004).

Ekonomik yoksunluk dışında ortaya çıkan başka bir zorunlulukta göçmen ailelerin, tanıdık ve akrabalarla bir arada bulunmak ve yaşamak isteğidir. Bu isteğin temelinde güvende olma ihtiyacı yatmaktadır. Sürekli bir arada bulunan göçmen bireylerin, yaşamlarının her alanında kendi kültürel, sosyal özelliklerini, yaşantı biçimlerini sürdürmekte oldukları, bu eğilimlerinin, geldikleri topluma uyum sağlamalarına engel olduğu anlaşılmaktadır (Telsaç ve Telsaç, 2022b). Uyumun mümkün olmadığı durumda da eğitimde başarının sağlanması gerçekleşmemektedir.

Ekonomik sorunlarla birlikte göçmen çocukların eğitim materyallerinin geldikleri ülkenin dilinden olması, kullanımıyla ilgili rehberlik alamamaları, eğitim sürecine zarar vermektedir (Karsten, 2006). Eğitim ortamında karşılaşılan dezavantajlı durumların dışında göçmen öğrencilerin ev ortamlarının da fiziksel açıdan yetersiz olması, ailelerin kalabalık olması, eğitim süreçlerini olumsuz etkilemektedir (Karakuş, 2006). Eğitim, okulla sınırlı olmamakta ve eğitime, ailelerin de dahil edilmesi gerekmektedir (Yamamoto ve Holloway, 2010). Geldikleri toplumda gerekli aile desteği olmayan, dil problemi temelli eğitim ve toplumsal süreçlere uyumda zorlanan göçmen çocuklar motivasyon sorunu yaşamaktadır. Eğitimde var olması gereken kültürel, dilsel, sosyal alanlardaki temel becerileri edinemeyen çocuklar eğitimden kopmaktadır (Entorf ve Lauk, 2006). Toplumda eğitimden kopmuş kişi sayısının artması çeşitli toplumsal ve ekonomik sorunları beraberinde getirmektedir.

Eğitim düzeyinin, göçmenin geldiği yerdeki iletişim sürecine de önemli yansımaları olmaktadır. Sahip olduğu eğitimle göçmen gittiği yerde maruz kalabileceği riskleri azami seviyeye düşürme potansiyeline sahip olmaktadır. Sağlıklı iletişimin temininde sahip olduğu eğitimin ve eğitim sürecinde edindiği sosyal sermayesinin etkili olacağı düşünülmektedir (De Jong, 2000). Göç olgusu sonrasında kaçınılmaz biçimde karşılaşılan uyum problemleriyle, eğitilmiş göçmenler daha kolay baş edebilmektedir (Bosch-Supan, 1987). Eğitim aracılığıyla ayrımcılık ve ön yargı

azalmakta (Baker, 2011), farklı sosyal kültürel yapıdan gelen göçmenlerin eğitime ilişkin beklentileri de farklılaşmaktadır (Alexander vd., 1994).

Göçmenlerin eğitiminin cinsiyet açısından değerlendirilmesinde ise erkek göçmenlerin kadınlara oranla eğitim katılmasının daha fazla olduğu, bunun nedeninin ise çoğunlukla kültürel açıdan erkeğe geçim sağlayan kişi olarak biçilen rolden kaynaklandığı anlaşılmaktadır (Williams, 2009). Burada göçün eğitim sürecindeki kadının olumsuzlukla karşılaştığını göstermektedir. Çocukların eğitim sürecine dahil edilmesinde cinsiyet ayrımı yapılarak erkek çocukların okula gönderilmesine karşın kız çocuklarının evde kalması dışında, zorlu göç süreci sebebiyle aile içi çatışmalar da çocuğun eğitimini olumsuz etkilemektedir (Parke, vd., 2005; Damon ve Lerner, 2008; Yılmaz ve Telsaç, 2021b).

Göçmen öğrenciler içinde buldukları kültürel, sosyal, ekonomik dezavantajlı durumlar nedeniyle eğitim süreçlerinin her aşamasına katılımları yetersiz kaldığı gibi akranlarıyla da sağlıklı iletişim kuramadıkları için uyum problemleri kaçınılmaz hale gelmektedir (Nusche, 2009; Qin ve Han, 2011). Okul devamsızlığına yönelik sorunlarla karşılaşılan göçmen çocukların, uyum ve ön yargı problemlerinin dışında bu durumun önemli belirleyenlerinden biri de göçmen ailelerin geldikleri yerdeki eğitime verilen önem ve ailelerin eğitim düzeyleridir (Giani, 2006; Lee, 2011). Aynı eğitim sürecinde bulunan göçmen çocukların eğitim başarılarındaki farklılıkların temel nedeninin öğretim dilinin bilinip bilinmemesine bağlı olduğu görülmektedir (OECD, 2006; Gotovos, 2007). Gelineen ülkenin dilini konuşamıyor olmak göçmen çocukların eğitim süreçlerini olumsuz etkilemektedir. Yaşanılan iletişim problemleri eğitimin devamına yönelik motivasyon kaybına, ihtiyaç duyulan desteğe ulaşamamaya, dışlanmaya, güven kaybına zemin hazırlamaktadır (Chuang vd., 2011). Göçmen çocukların dil sorunları, kültürel farklılıkları eğitim sürecine motivasyonlarını olumsuz etkilemekte bu durum öğretmenlerinde öğrenciye ulaşmasına engel olmaktadır (Nusche, 2009). Göçün eğitim üzerinde etki eden önemli etmenlerden biri de öğretmenlerin kültürlerarası farklılıklar ve iletişim doğrultusunda donatılmış bir eğitim sürecinden geçmiş olmaları gerekliliğidir (Gold, 2005; EU, 2012).

Göçmen öğrencilerin eğitim sürecine dahil edilmesinin zorluğu yadsınamaz bir gerçektir. Farklı alışkanlıklara, değerlere ve dile sahip olan göçmen çocuklar, adaptasyon sorunu yaşamaktadır (Alexander, vd., 1994). Farklı görüntü, giyim tarzı, göçmen çocukların ayrımcılığa maruz kalmalarına neden olabilmektedir. Bu durum göçmen çocukların kendilerini daha iyi hissedecekleri kendilerine benzer akranlarıyla birlikte olmalarına, sürekli kendi dillerini kullanmalarına ve gelinen topluma uyumun sağlanamamasıyla sonuçlanmaktadır (Telsaç ve Telsaç, 2022b). Kendi araların dayanışma adına ittifak kuran çocuklar bir süre sonra toplumdan ve eğitimden uzaklaşmakta, toplumda biz ve öteki ayrımının keskinleşmesi gerçekleşmektedir. Göç kararına götüren göç öncesi, göçün gerçekleştirildiği ve sonrası süreçlerin tümü tüm bireylerin yaşamlarında sarsıcı etkileri olsa da çocuklar için durum daha örseleyici gözükmektedir. Eğitim ise bireylerin yaşamlarına yön veren temel belirleyendir. Bu doğrultuda çocuklukta, eğitimden mahrum kalınması sosyal, dilsel ve bilişsel becerilere yatırımın yapılamaması anlamına gelmekte ve hem bireysel hem toplumsal sorunlara yol açmaktadır (Cunha vd., 2005).

Yapılan çalışmalarda da göçmen çocukların eğitimlerine gösterilen özenin, birey ve ailelerin yaşamlarında önemli yatırımlar olduğu anlaşılmaktadır (Heckman, 2006). Eğitimin çok boyutlu olduğu kabul edilmektedir (Telsaç, 2021). Göçmenlerin karşılaştıkları problemlere yönelik ana belirleyenin eğitim olduğu görülmektedir. Göç ve eğitime ilişkin karşılaşılan temel sorunlara bakıldığında, dil bilmeme, uyum problemleri, kültürel sorunlar, ekonomik problemler, yetersiz motivasyon, dışlanma şeklinde sınıflandırılabilir. Eğitim ve göç sebep ve sonuçlarıyla

birbirleriyle ilintili ve çok boyutludur. Eğitimle elde edilecek bilgi ve beceriler, göç edilen yerde bireylerin yaşamlarını kolaylaştırmakta, uyumunu sağlamaktadır. Nitelikli eğitime sahip olan göçmenler gittikleri yerlerde daha hızlı kabul görmekte, toplumsal ve ekonomik süreçlere dahil edilmeleri hızlanmaktadır (Vernez, 1996).

Sonuç

Göç giderek artmakta ve ülkeler için önemli sorunları da beraberinde getirmektedir. Göç edilen yerlerde yaşayanlar ve göç edenler arasındaki farklılıklar ülkelerin sosyal, ekonomik ve politik süreçlerini etkilemekte bu etki eğitim sistemine de yansımaktadır. Bu süreçte eğitim sisteminden, farklılıklardan kaynaklanan çok boyutlu eşitsizlikleri gidermesi beklenmektedir. Bu doğrultuda temel kabul, eğitime ilişkin gerçekleştirilecek politikalarda, toplumun her ferдинin eğitime ulaşılabilirliğini sağlamaktır (Oldroyd, 2005).

Eğitime yön veren politikaların göç gerçekliğini göz önünde bulundurarak, farklılıklara ulaşacak, farklılıkları yönetecek anlayışta olması gerekmektedir. Göçmenleri eğitim süreçlerine dahil etmek ancak farklılıklara odaklanan hem okul ve hem sistem seviyesinde politikaların gerçekleştirilmesiyle birlikte, eğitim süreçlerinin her düzeyinde uygulanmasıyla mümkündür (Oldroyd, 2005; Nusche, 2009). Göçmenler, geldikleri toplumlara kendi dini, kültürel ve toplumsal değerlerini getirmekte ve bu durum eğitim sisteminin farklılıklara odaklanmasını zorunlu kılmaktadır (Bitew ve Ferguson, 2010).

Göç olgusu dünyada toplumsal bir gerçeklik olarak kabul edilmekte ve bu hareketliliğe eğitim sistemleri de kendini hazırlaması gerekmektedir. Süreçte farklılıkların değerlendirilmesinde eğitim sistemi, göçle gelen çocuğun nereden geldiğine, cinsiyet, sosyal ve ekonomik özelliklerine odaklanmaktadır. Ulaşılan verilerle o döneme ilişkin eğitim politikalarına yön verilmektedir (Oldroyd, 2005; Pohl, 2013). Böylece uyum sorunlarının azalması, toplumsal barışın sağlanması olası hale gelmektedir. Kaynakların temini, eğitimcilerin eğitimi, göçle şekillenen eğitim politikalarının gerçekleşmesi için önemli adımlardır (Nusche, 2009).

Göç olgusu yer değiştirme hareketliliğinin dışında, göç eden kişi ve etrafı için sosyal ve psikolojik anlamda değişimi ifade etmektedir. Göç olgusu çok yönlü neden ve sonuçlarıyla birlikte tanımlanmaktadır. Göç sürecine dahil olan çocuklar dezavantajlı bir durum içerisine girmektedir (Özservet, 2015). Eğitim, bireylerin yaşamında önemli yere sahiptir ve bireylere, toplumun bütününe yönelik gerçekleştirilecek faaliyet ve politikaların temelinde yer almaktadır (Emin, 2019). Dış göç sonucu ülkelere gelen sığınmacı, mülteci statüsündeki bireylerin uyumlarının hızlandırmak göçe hedef olmuş ülke için oldukça önemlidir ve bu da ancak eğitimle mümkündür. Özellikle iç göçte, kır ve kente yönelik itici ve çekici nedenler göz önüne alındığında, eğitimin önemli bir etmen olduğundan hareketle ülke genelinde eğitim niteliği eşit ve ulaşılabilirliği mümkün kılınmalıdır. Bu durumda göçle dezavantajlı konum edinen çocukların eğitimine erişiminin sağlanması, önce birey sonra toplumun bütünlüğü ve varlığı için oldukça değerlidir. Göçün yönü, zamanı, boyutu ve niteliği belli olmadığı için toplumların çok yönlü eğitim politikalarıyla göçle meydana gelen problemlere yönelik müdahalelere ve göç sürecinin etkin yönetimine hazırlıkları sağlanmalıdır. Bu yaklaşımla gelecekte karşılaşılabilecek toplumsal, ekonomik ve siyasal sorunların önüne geçilmesi mümkün olacaktır.

Referans

- Ahsan, R.M. (1997). Migration of female construction labourers to dhaka city, Bangladesh. *International Journal of Population Geography*, 3: 49- 61.
- Alexander, K.L., Entwisle, D.R., Bedinger, S.D. (1994). When expectations work: Race and socioeconomic differences in school performance. *Social Psychology Quarterly*, 57: 283–299.
- Anıl, D. (2009). Uluslararası öğrenci başarılarını değerlendirme programında Türkiye'deki öğrencilerin Fen Bilimleri başarılarını etkileyen faktörler. *Eğitim ve Bilim*, 34(152), 87-100.
- Apan, A. (2006). Türkiye'de iç göç olgusu: nedenler ve sonuçlar. *Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi*. (11/5). s. 26–33.
- Bağlı, M. (2005). Türkiye'de Göç ve Kentleşme. *Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri*, 8–11 Aralık.
- Barkın, E. (2014). *1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi*. Ankara Barosu Dergisi, 1, 333-360.
- Baker, R. (2011). *The great migration's impact on the education of Southern-born African Americans*. <http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic881224.files/Baker%20The%20Great%20Migration%20and%20Schooling.pdf>
- Bosch-Supan, A. (1987). The role of education: mobility increasing or mobility Impeding? NBER Working Paper No: 2329.
- Bornstein, M. H., Bradley, R. H. (2014). *Socioeconomic status, parenting, and child development*. Routledge.
- Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği (BMMYK). *Cenevre Sözleşmesi*. <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>
- Bitew, C., Ferguson, P. (2010). Parental support for African immigrant students' schooling in Australia. *Journal of Comparative Family Studies*, 41(1): 149-165.
- Castles, S., Miller, M.J. (2008). *Göçler çağı-modern dünya'da uluslararası göç hareketleri* (çev. B.U. Bal, İ. Akbulut), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Civan, O., Gökalp, A. (2011). Göçmen işçi kavramı ve göçmen işçilerin İş Sağlığı ve Güvenliği. *Çalışma ve Toplum*,1: 233-264.
- COHEN, J. E. (2008). Make secondary education universal. *Nature*, 456, 572-573.

- Chuang, S. S., Rasmi, S., Friesen, C. (2011). Service providers' perspectives on the pathways of adjustment for newcomer children and youth in Canada. *Immigrant Children: Change, Adaptation, And Cultural Transformation*, 149-170.
- Cunha, F., Heckman, J., Lochner L., Masterov, D. (2005), Interpreting the evidence on life cycle skill formation. *National Bureau of Economic Research*, Cambridge, MA.
- De Jong, Gordon F., 2000. Expectations, gender, and norms in migration decision-making. *Population Studies*, 54: 307–319.
- Damon, W., Lerner, R. M. (2008). The scientific study of child and adolescent development: Important issues in the field today. *Child and adolescent development: An advanced course*, pp. 696-735.
- Docquier, F., Rapoport, H. (2004). Skilled Migration: The perspective of developing countries. *Policy Research Paper*, Washington DC: The World Bank.
- Emin, M. (2019). *Geleceğin İnşası Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi*. Seta Yayınları. 1.Baskı, Ankara.
- Entorf, H., Lauk, M. (2006), Peer effects, social multipliers and migration at school: an international comparison. *HWWI Research Paper*, Hamburg Institute of International Economics, Hamburg.
- EASO (2021). *Sığınma Raporu, Avrupa Birliğinde Sığınma Durumuna İlişkin Yıllık Rapor* https://euaa.europa.eu/sites/default/files/EASO-Asylum-Report-2021-Executive-Summary_TR.pdf
- EU (2012). *Migration and Education. Conference Proceeding Book*, Larnaca, 15 –17 October.
- Fichter, J. (1994). *Sosyoloji Nedir?* (Çev: Nilgün Çelebi). Atilla Kitabevi. Ankara.
- Gençler A., Çolak A. (2002). Türkiye'den yurtdışına beyin göçü: ekonomik ve sosyal etkileri. *Kocaeli Üniversitesi I. Ulusal Bilgi, Yönetim ve Ekonomi Kongresi*, Kocaeli.
- Giani, L. (2006). *Migration and education: child migrants in Bangladesh*. <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=mwp33.pdf &site=252>
- Gold, A. (2005). Dealing with diversity: a key values issue for educational management. 14th *ENIRDEM Conference* 22–25 September, Czech Republic.
- Gotovos, A.E. (2007) Migrant biographies and educational routes . *Science and Society*, 17-18: 39-99.
- Gönüllü, M. (1996). Dış göç. *Pamukkale Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1: 94- 106.

- İçduygu, A., Sirkeci İ. ve Aydınğün, İ. (1998). *Türkiye’de iç göç*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Heckman, J. (2006), Skill Formation and the Economics of Investing in Disadvantaged Children. *Science*, Vol. 312, pp. 1900-1902.
- Hicks, N. L. (1994). *Eğitim ve Ekonomik Büyüme. Eğitim Ekonomisi Seçilmiş Yazılar*, (Çev:Kavak, Y. ve Burgaz, B.). Ankara, Pegem Yayıncılık.
- Hoşgörür, V., Gezgin, G. (2005). Ekonomik ve sosyal kalkınmada eğitim. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Elektronik Eğitim Fakültesi Dergisi*, II(II).
- HÜNEE (2006), *Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması*. Ankara, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü
- Kalaycı, S. (2014). Sığınmacıların korunmasına yönelik türk sivil toplum kuruluşları. *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, İstanbul.
- Karagöz, R. (2007). *Almanya Yeni Yurt, Son Göçün Anatomisi*. Fide Yayıncılık.
- Karakuş, E. (2006). *Göç Olgusu ve Eğitime Olumsuz Etkileri (Sultanbeyli örneği)”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Karsten, S. (2006). Policies for Disadvantaged Children under Scrutiny: the Dutch Policy Compared With Policies in France, England, Flanders and the USA. *Comparative Education*, Vol. 42, No. 2, pp. 261–282.
- Kartal, B. ve Başçı, E. (2014). Türkiye’ye yönelik mülteci ve sığınmacı hareketleri. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 275-299.
- Lee, G. (2011). *Understanding the process of educational assimilation for refugee and non-refugee immigrant students: A pilot study of a community college*. Master Thesis, Graduate School of Vanderbilt University.
- Massey, D.S., Espinosa, K. (1997). What’s Driving Mexico-U.S. Migration? *A Theoretical, Empirical, and Policy Analysis*. *American Journal of Sociology* 102(4): 939-99.
- Mc Mahon, W. W. (2006). Education Finance policy: financing the non-market and social benefits. *Journal of Education Finance*, 32(2), 264-284. <http://ssrn.com/abstract=947834>
- Nusche, D. (2009). What Works in migrant education?: a review of evidence and policy options. *OECD Education Working Papers*, No. 22, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/227131784531>

- OECD (2006). *Where immigrant students succeed: a comparative review of performance and engagement in PISA 2003*, OECD, Paris.
- Oldroyd, D. (2005). Dealing with diversity: education's challenge in creating human solidarity. *14th ENIRDEM Conference 22–25 September*, Czech Republic.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme, kentlileşme ve kentsel değişim*, Bursa: Ekin Kitabevi.
- Özservet Y. (2015). Göçmen çocukların şehre uyumu ve eğitim politikası. *Uluslararası Göç ve Mülteci Uyumu Sorununda Kamu Yönetiminin Rolü*. (Editör: Bulut Y.). Umuttepe Yayınları, 1.Baskı, 93-111.
- Papademetriou, D. (2005). *Education and Immigrant Integration in the United States and Canada. Proceedings of Conference*, The Migration Policy Institute.
- Parke, R. D., Dennis, J., Flyr, M. L., Morris, K. L., Leidy, M. S., Schofield, T. J. (2005). Fathers: Cultural and Ecological Perspectives. In T. Luster & L. Okagaki (Eds.), *Parenting: An ecological perspective* (pp. 103– 144). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Pohl, C. (2013). *Diversity and Diversity Management in Education*. Münih: Waxman Verlag Publishing.
- Qin, D. B., Han, E. J. (2011). The Achievement/Adjustment Paradox. Immigrant Children Immigrant Children: Change. *Adaptation, And Cultural Transformation*, pp. 75-97.
- Stark, O., Bloom, D. (1985). The new economics of labor migration. *American Economic Review*, 75: 173-178.
- Tekeli, İ. (1998). Türkiye'de iç göç sorunsalı yeniden tanımlanma aşamasına geldi. *Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı*. 7-21.
- Telsaç, C. (2021). Head of state according to Farabi. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 333-342.
- Telsaç, C., Telsaç, Ö. Y. (2022a). Causes of migration and its effects, 2. *Uluslararası Güvenlik, Ekonomik, Sosyal, Siyasal ve Kültürel Boyutlarıyla "Küresel Göç Olgusu" Sempozyumu* 23-24 Mart, Ankara. s.427-433.
- Telsaç, Ö. Y., Telsaç, C. (2022b). Main educational problems regarding the children of migrant families, 2. *Uluslararası Güvenlik, Ekonomik, Sosyal, Siyasal ve Kültürel Boyutlarıyla "Küresel Göç Olgusu" Sempozyumu* 23-24 Mart, Ankara. s. 434-439.
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM) (2009). *Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü*.
- UNESCO. (2013). *PISA for development: expanding PISA to the Developing World*.

UNICEF. (2012). All Children in School By 2015. Global Initiative on Out-of-School Children. *United Nations Children's Fund*. Regional Office for Latin America and Caribbean. 978-92-806-4651-1, Panama.

Williams, N. (2009). Education, gender, and migration in the context of social change. *Social Science Research* 38: 883–896.

Vernez, G., Abrahamse, A. (1996). *How immigrants fare in U.S. education*. Santa Monica, C.A.: RAND Corporation.

Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara, Anı Yayınları.

Yamamoto, Y., Holloway, S. D. (2010). Parental expectations and children's academic performance in sociocultural context. *Educational Psychology Review*, 22(3), 189-214.

Yılmaz, V., Telsaç, C. (2021b). Authority and bureaucracy from Weber's perspective. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (34), 42-52.